

VASTUULLISEN TIETEEN
JULKAISUSARJA
1:2025

TUTKIJOIDEN JA ASiantuntijoiden SANANVAPAUDEN TURVAAMISEKSI

VASTUULLISEN TIETEEN JULKAISUSARJA

Vastuullisen tieteen julkaisusarjassa julkaistaan julistuksia, linjauksia, selvityksiä, suosituksia ja muita asiakirjoja, jotka liittyvät tieteen ja tutkimuksen avoimuuteen, vastuullisuuteen, saavutettavuuteen, tiedeviestintään sekä tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen. Julkaisusarja ei ole tieteellinen vertaisarvioitu julkaisu. Julkaisusarjaa julkaisevat Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta.

JULKAISU: Tutkijoiden ja asiantuntijoiden sananvapauden turvaamiseksi

TYÖRYHMÄ: Oula Silvennoinen, Henriikka Mustajoki, Reetta Kettunen

Suosituksset on laadittu Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan *Tutkijoiden sananvapauden tueksi* -hankkeessa. Hankkeen rahoitti opetus- ja kulttuuriministeriö. Tavoitteena oli kehittää kaikille tiedealojen toimijoille yhteinen ohjeistus. Ohjeistuksen laatimiseksi hanke järjesti vuonna 2024 sarjan valtakunnallisia kuulemistilaisuuksia alan toimijoille. Suositusluonnos oli avoimesti kommentoitavana loppusyksyllä 2024. Suositustekstin laativat Oula Silvennoinen ja Reetta Kettunen.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta hyväksyi suosituksen kokouksessaan 17.12.2024.

Vastuullisen tieteen julkaisusarja 1:2025

ISSN: 2670-062X

ISBN: 978-952-7589-09-0

DOI: doi.org/10.23847/tsv.1352

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen - käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Helsinki 2025

Sisällys

Suosittelusten saateeksi	4
Mitä on tutkijoiden häirintä?.....	5
Ylirajainen ilmiö, ylikansallinen toimintaympäristö	6
Häirinnän monet muodot	7
Tehokkaimiin vastatoimiin	9
Suositukset suomalaiselle tutkimusyhteisölle	10
Ohjeita tutkijalle ja asiantuntijalle	11
Ohjeita tiedeorganisaatioille	12
Suosituksessa käytetyt termit.....	14
Viitteet.....	15

SUOSITUSTEN SAATTEEKSI

Tutkijoiden ja asiantuntijoiden sananvapaus liittyy tieteen vapauteen ja tutkitun tiedon yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen: vain saavutettavissa oleva tieto vaikuttaa. *Tutkijoiden ja asiantuntijoiden sananvapauden turvaamiseksi* tarjoaa ohjeita ja suosituksia tilanteisiin, joissa asiantuntijoiden oikeutta tuoda osaamisensa ilmi pyritään estämään painostuksella ja häirinnällä.

Vaikka suositukset heijastavat tutkimusyhteisöä, ohjeet ovat sovellettavissa laajasti. Tutkittua tietoa tuotetaan monen eri tahon voimin. Tieteen ja tutkimuksen lisäksi esimerkiksi kansalaisjärjestöt, ajatushautomot, journalistit ja yritykset vaikuttavat yhteiskunnassamme tuottamansa tiedon pohjalta.

Tutkimusyhteisön sananvapauden turvaamiseksi suositellaan perustettavaksi valtakunnallinen taho, joka koordinoisi sananvapauden puolustamiseen liittyviä toimia, tarjoaisi neuvontaa ja koulutusta sekä seuraisi tilanteen kehitystä. Lisäksi työsuojeluun liittyvä tuki ja apu tulisi ulottaa myös ei-työsuhteessa oleviin tutkijoihin ja asiantuntijoihin. Tiedeviestintä ja häirinnältä suojautuminen olisi tärkeää sisällyttää pysyväksi osaksi korkeakoulujen tutkijankoulutusohjelmia. Tutkimusorganisaatioiden on puolestaan kehitettävä käytänteitään häirintätilanteiden ennaltaehkäisyyn ja hallintaan, esimerkiksi päivittämällä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus- ja turvallisuussuunnitelmiaan. Lopuksi suositellaan tiivistä yhteistyötä ja verkostoitumista tutkimusorganisaatioiden ja asiantuntijoiden välillä yhtenäisten toimintamallien luomiseksi ja tiedon jakamiseksi.

Suosituksien pääviesti on: älä jätä ketään yksin. Tarvitsemme yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä luomaan turvallisempi ja yhtenäisempi toimintaympäristö asiantuntijatyölle ja tiedeviestinnälle.

MITÄ ON TUTKIJOIDEN HÄIRINTÄ?

Tieteen vapautta on aina yritetty rajoittaa. Tiede ja yksittäisten tutkijoiden¹ tulokset ovat aina kohdanneet myös vastustusta, vaikkapa silloin kun ne ovat olleet ristiriidassa poliittisten tavoitteiden tai uskonnollisten näkökulmien kanssa. Ajatuksen ja ilmaisun vapaus ovat kuitenkin tieteen ja tutkimuksen elintärkeitä edellytyksiä. Niiden yhteiskunnalle tuottamien hyötyjen näkökulmasta tieteen vapautta kannattaa puolustaa muidenkin kuin tutkimusyhteisön itsensä. Tutkijoiden on oltava vapaita puhumaan julkisesti tutkimuksestaan ja tuloksistaan.

UNESCO kehottaa tuoreessa julkilausumassaan (*Call to Action on the Freedom and Safety of Scientists*, heinäkuu 2024) jäsenmaitaan turvaamaan paremmin tieteen vapautta. Tieteentekijöiden sananvapauden ja turvallisuuden takaaminen on tärkeä osa tiedettä kohtaan tunnetun yleisen luottamuksen ylläpitämistä. Ilman yleisön laajaa tukea tiede ei kykene säilyttämään asemaansa päätöksenteon perusteena. Tämä on nyt tärkeämpää kuin ehkä koskaan.²

Huoli tutkijoiden sananvapauden tilasta on yleinen ja kansainvälisesti tunnistettu. Vakavin tutkijoiden maailmanlaajuisesti kohtaamista uhista on suoran fyysisen väkivallan riski. Kansainvälinen Scholars at Risk -järjestön *Academic Freedom Monitoring Project*³ seuraa ja dokumentoi tutkijoihin kohdistuvaa häirintää ja väkivaltaa. Sielläkin, missä tutkijat ja toimittajat eivät ole henkeä ja terveyttä vaarantavan väkivallan uhan alaisia, heitä pyritään painostamaan, ohjailemaan ja hiljentämään häirinnän kaltaisilla henkisen ja sanallisen väkivallan muodoilla.

Häirintä on myös meillä Suomessa yleisin ja tunnistetuin tutkijoiden sananvapautta rajoittava ilmiö. Häirinnällä tarkoitetaan tyypillisimmin yrityksiä vaientaa tutkija tai kyseenalaistaa hänen asiantuntemuksensa henkilökohtaisella tai julkisella asiattomalla arvostelulla, painostuksella ja vihakampanjoilla.

Häirinnän tekijät saattavat esiintyä tieteen kritikoina, ja luonnehtivat usein omaa toimintaansa tieteelliseksi arvosteluksi, kritiikiksi.

TUTKIJOIDEN JA ASiantuntijoiden sananvapauden turvaamiseksi

Tieteellinen kritiikki ja häirintä ovat kuitenkin eri asioita. Kritiikki on sekä tieteellisen menetelmän että tieteellisen keskustelun perusta. Myös kriittinen kansalaiskeskustelu on tärkeää ja perusteltua. Kritiikki kohdistuu aina asiaan, ei henkilöön. Kritiikki myös esitetään asiallisesti ja perustellaan käyttäen tutkimuksessa tunnustettuja periaatteita. Perätömien väitteiden esittäminen ei ole kritiikkiä, kuten ei myöskään tahallinen väärinymmärtäminen, vasta-argumenttien ohittaminen, painostaminen tai uhkaileva käyttäytyminen. Jos kritiikki saa näitä piirteitä, se lakkaa olemasta kritiikkiä ja muuttuu häirinnäksi.

Häirinnän yleistymisen taustalla on viime vuosikymmeninä tapahtunut viestintäympäristön nopea ja raju muutos. Tietoverkkojen ja sosiaalisen median aikakaudella häirinnälle on avautunut uudenlaisia mahdollisuuksia. Modernin viestintäympäristön tyypillisiä piirteitä ovat reaaliaikaisuus, nopeuden korostuminen ja sosiaalisen median tulo kiinteäksi osaksi yhteiskuntaa. Jokainen on koska tahansa saavutettavissa. Henkilöön kohdistuva arvostelu on helppo välittää reaaliajassa ja nimettömästi sekä kohteen että yleisön tietoon.

Sosiaalisen median alustan käyttäjät muodostavat yhteisön alustan kautta toteutettavalle häirinnälle. Yleisö on ratkaiseva tekijä: yleisön julkiset reaktiot tekevät häirinnästä vaikuttavaa ja yleisön mukaantulo muuttaa yksittäiset häiritsevät viestit häirintäkampanjaksi.

Ylirajainen ilmiö, ylikansallinen toimintaympäristö

Tutkijoiden sananvapauden haastaminen on historiallinen ilmiö, jonka vaikutusvalta on vaihdellut eri aikakausina ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa. Tieteen historia – Hypatiasta Galileo Galileihin ja Alan Turingiin – on täynnä esimerkkejä tutkijoiden vaientamisesta monista eri syistä.

Moderni häirintä on ylirajainen ilmiö. Valtaosa sosiaalisen median kautta toteutettavasta häirinnästä tapahtuu rajattomassa ja globaalissa ympäristössä, vaikka kotimaisten kielten käyttö saattaa luoda

TUTKIJOIDEN JA ASIAANTUNTIJOIDEN SANANVAPAUDEN TURVAAMISEKSI

harhakuvan rajatusta tilasta. Ylirajaisuudesta seuraa, että häirintä-kampanjoiden alkuperä ja voimanlähteet saattavat sijaita Suomen rajojen ulkopuolella, kansallisen lainsäädännön ja kansallisten vastatoimien ulottumattomissa.

Kuka häirintää ja painostusta tekee ja miksi? Ilmiön takana on suuri joukko erilaisia tekijöitä, valtiollisista toimijoista viranomaisiin, järjestöistä poliittisiin liikkeisiin ja aina yksittäisiin, omista syistään motivoituneisiin henkilöihin.

Häirinnän lisäksi on tunnistettava muut sananvapausuhat. Niistä osa nousee tutkimusyhteisön sisältä. Ne voivat kummuta esimerkiksi tutkijan ja rahoittajan välisistä ristiriidoista, tutkimusyhteisön sisäisistä kiistoista tai opettajan ja opiskelijan välisistä jännitteistä. Tutkijoiden sananvapautta pyrkivät valitettavasti Suomessakin joskus rajoittamaan myös poliittiset vallankäyttäjät.

Tutkijoihin kohdistuvaa asiantonta arvostelua, sananvapauden rajoittamisyrityksiä ja häirintää tuskin saadaan koskaan kokonaan poistettua. Tutkimusyhteisön vastatoimien tavoitteena on oltava niiden vaikutuksen minimoiminen sekä mahdollisimman tehokas ennaltaehkäisy ja tuki sananvapauden rajoittamisen kohteiksi joutuville.

Häirinnän monet muodot

Tutkijoiden ja asiantuntijoiden sananvapautta kavennetaan Suomessa ennen kaikkea henkisellä ja sanallisella väkivallalla: uhkauksilla, painostuksella ja häirinnällä. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta on pyrkinyt seuraamaan tilanteen kehitystä viime vuosina toteutetuilla kyselyillä. Vuodenvaihteessa 2023–2024 suunnattiin tutkijoina ja asiantuntijatehtävissä toimiville uusi, aikaisempia laajempi kysely, jolla haluttiin selvittää vastaajien kohtaamien sananvapausongelmien yleisyyttä ja laatua.

Noin kolmannes vastaajista kertoi joutuneensa tämän kaltaisten vaikuttamisyritysten kohteeksi. Kokemukset vaihtelivat uhkauksista ja

painostuksesta erilaiseen häirintään, joka oli ehdottomasti yleisin kokemus. Vastaajien enemmistö myös katsoi häirinnän lisääntyneen aikaisempaan verrattuna.

Häirinnän yleisin muoto on julkinen solvaaminen, ja sosiaalinen media sen yleisin kanava. Sosiaalisen median alustoilla tämän tyyppistä häirintää on helppo toteuttaa ja saattaa se kohteensa tietoon. Solvaamisenkin tarkoituksena on tutkijan asiantuntemuksen ja arvostelukyvyn julkinen kyseenalaistaminen. Häirintää kohdistuu myös opetustilanteisiin⁴. Häirintä on yleensä vahvasti sukupuolittunutta ja kohdistuu ennen kaikkea vähemmistötaustaisiin henkilöihin.

Häirinnän tavoitteena on vaientaa sen kohde. Häirintä saattaa olla johdettua ja suunniteltua, tai syntyä itseohjautuvasti. Tällaisista häirintäkampanjoista on käytetty termiä maalittaminen. Suomessakin on pohdittu rikoslain päivittämistä kattamaan tilanteet, joihin häirinnän alkuunpanija osallistuu ainoastaan osoittamalla kohteen, ja löyhästi järjestäytynyt tai itseohjautuva seuraajaverkosto suorittaa varsinaisen häirinnän. Suurin osa häirinnästä on kuitenkin organisoitumatonta.

Häirintä ei välttämättä kohdistu vain yksityishenkilöihin. Kohteena saattaa olla myös kokonainen organisaatio, jonka mainetta koetetaan häirinnällä kyseenalaistaa ja toimintaa ohjailla. Häirinnän vakavimmat muodot kohdistuvat silti yleensä yksittäisiin henkilöihin. Kohteen henkilö- ja osoitetietoja saatetaan kaivaa esiin ja levitellä julkisesti uhkailevassa tarkoituksessa. Viranomaiset saatetaan valjastaa häirinnän välikappaleiksi, yleisimmin kohteesta kepein perustein tehtyjen rikos- tai aiheettomien lastensuojeluilmoitusten avulla. Tämän tyyppisestä toiminnasta on esimerkkejä myös Suomesta, jossa Korkein oikeus antoi vuonna 2022 ensimmäisen tällaisesta häirinnästä nousseen ennakkoratkaisunsa (KKO:2022:1). Korkein oikeus on myös antanut ennakkopäätöksen toimittajan vainoamisesta (KKO:2022:8).

Oikeuslaitosta saatetaan yrittää käyttää hyväksi myös tekaistujen kanteiden nostamisella. Tällainen toimintatapa tunnetaan kansainvälisesti nimityksellä Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPP). Sen

TUTKIJOIDEN JA ASiantuntijoiden sananvapauden turvaamiseksi

tarkoituksena ei niinkään ole voittaa oikeudessa, vaan pakottaa häirinnän kohde voimia ja taloutta koettelemaan oikeustaisteluun, jollaisen pelkkä uhka saattaa saada yksittäisen tutkijan vaikenemaan tai vetäytymään tutkimuksesta.

Ammattiyhteisöjen itsesäätelymekanismeja voidaan myös käyttää häirintätarkoituksessa. Esimerkkinä tutkijoiden itsesäätelyn *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*, jonka käyttäminen häirintätarkoituksessa on vastoin ohjeen periaatteita ja voi johtaa toimenpiteisiin ilmoituksen tekijää vastaan.

TEHOKKAIISIIN VASTATOIMIIN

Häirinnästä ja tutkijoiden sananvapauden rajoittamisyrityksistä emme koskaan pääse kokonaan eroon, mutta pohdituilla vastatoimilla niiden kielteisiä vaikutuksia voidaan rajoittaa. Tehokkaat toimet kohdistuvat sekä ylikansalliselle, kansalliselle, organisatoriselle että yksilötasolle.

Ylikansallisen tason muodostavat kansainväliset yhteistyöjärjestöt, kuten UNESCO, ja Euroopan Unionin lainsäädäntö- ja politiikkatoimet. Niihin kuuluu esimerkiksi EU:n SLAPP-kanteita koskeva direktiivi ja sen kansallinen jalkauttaminen.

Kansallisen tason toimet liittyvät Suomen lainsäädäntöön ja viranomaiskäytäntöihin. Niiden kehittämistyössä on otettava huomioon lainsäädännön ajantasaisuus ja sisältö, oikeuslaitoksen riittävä asiantuntemus ja yhtenäiset käytännöt sekä esitutkintaviranomaisten, syyttäjälaitoksen kuin tuomioistuimien riittävä resursointi.

Organisaatioilla on lakisääteisiä ja säännöllisesti päivittyviä ohjeita, joissa varautumista häirintää vastaan on luontevaa käsitellä. Näitä ovat muun muassa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ja turvallisuusohjeet.

Suosituksat suomalaiselle tutkimusyhteisölle

Suomessa tutkimusyhteisö on ollut jo pitkään tietoinen tutkijoihin ja asiantuntijoihin kohdistuvista sananvapauden rajoittamisyrityksistä. Tuki- ja vastatoimia on ryhdytty pohtimaan, ja erilaisia ohjeistuksia on laadittu. Suomalaista toimintaympäristöä leimaa silti koordinoimattomuus: erilaiset toimijat kehittelevät omia toimintamallejaan toisistaan erillään. Yhtenäisyyden puutteesta seuraa päällekkäisyyksiä ja voimavarojen tehotonta käyttöä.

Suositus 1: Keskitetään sananvapautta tukeva toiminta valtakunnallisesti

Otetaan käyttöön samanlainen tukimalli kuin Saksassa ([scicomm-support.de](https://www.scicomm-support.de)). Kysymyksessä on korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, tiederahoittajien ja alan ammattiliittojen yhteinen organisaatio, jonka tehtävänä on tarjota neuvoja ja tukea, seurata tilannetta, kouluttaa, antaa lausuntoja ja toimia aihepiiriin asiantuntijana.

Suomalainen tutkimusyhteisö hyötyisi samankaltaisesta järjestelystä, jossa tutkijoiden sananvapauden parempaan turvaamiseen tähtäävä toiminta olisi keskitetty yhdelle valtakunnalliselle taholle, joka myös pitäisi yhteyttä kansainvälisiin kumppaneihinsa.

Suositus 2: Parannetaan vapaiden tutkijoiden turvaa häirintätapauksissa

Työsuhteiset tutkijat ovat työsuojelulainsäädännön piirissä, ja siksi työnantajalla on laista tuleva velvollisuus tukea heitä häirintätapauksissa. Vapaat tutkijat (apurahatutkijat) ovat heikommassa asemassa, sillä he jäävät työsuojelukysymyksissä usein työnantajalle kuuluvien velvollisuuksien ulkopuolelle.

Suojeluvelvollisuus on ulotettava koskemaan kaikkia tutkija- ja asiantuntijatehtävissä toimivia tutkimusyhteisön jäseniä. Suosituksessa 1 esitetty kansallinen toimija voisi tarjota neuvoja ja tukea sananvapauskysymyksissä riippumatta tutkijan asemasta. Tämä vahvistaisi kaikkien tutkijoiden ja asiantuntijoiden tukipalveluita.

Suositus 3: Tiedeviestinnän opetus pysyväksi osaksi tutkijankoulutusta

Tieteeltä ja tutkimukselta odotetaan ja edellytetään yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Vaikuttavuus ei toteudu ilman tiedeviestintää. Viestinnän opetuksen on oltava pysyvä osa tutkijankoulutusta. Häirintäilmiöt ovat osa modernin tiedeviestinnän kenttää, ja niiltä suojautuminen on otettava pysyväksi osaksi korkeakoulujen tutkijakoulutusohjelmia.

Ohjeita tutkijalle ja asiantuntijalle

Varaudu ja suojaudu

Saatat kohdata painostusta ja häirintää tutkimuksesi takia, etkä aina voi mitenkään arvata sitä ennalta. Ole tietoinen häirinnän mahdollisuuksista ja pohdi etukäteen häirinnältä suojautumista osana tiedeviestintäsi suunnittelua. Käytännön neuvoja häirintätilanteista selviytymiseen on saatavilla: tarkista, onko tutkimusorganisaatiollasi ohjetta. Myös ammattiyhteisöt tarjoavat käytännön ohjeita.⁶

Älä jää yksin

Tukea ja apua on tarjolla, vaikka muut eivät olisi vielä huomanneet sinuun kohdistettua asiatonta palautetta, häirintää, painostusta tai uhkailua. Ota yhteyttä suorituspaikkaasi, työnantajaasi, rahoittajaasi, esihenkilöösi tai ammattiyhdistykseesi. Vakavimmissa tilanteissa saat heidän kauttaan myös oikeudellisia neuvoja ja tukea. Muista myös vertaistuki. Et ole yksin.

Vaadi oikeuksiasi

Sinulla on oikeus tehdä työtäsi ja puhua tuloksistasi julkisesti. Kenelläkään ei ole oikeutta sen takia häiritä tai uhkailla sinua. Työnantajallasi on lakisääteinen velvollisuus auttaa työsuojelukysymyksissä. Vaikket tekisi työtäsi työsuhteessa, tutkimusyhteisön jäsenenä sinulla tulee olla

TUTKIJOIDEN JA ASiantuntijoiden sananvapauden turvaamiseksi

oikeus tukeen ja apuun sananvapautesi puolustamiseksi. Jos joudut häirinnän kohteeksi, vain sinulla on oikeus päättää, haluatko että asiasta puhutaan julkisesti.

Verkostoidu ja liity yhteen

Verkostoidu toisten kanssa esimerkiksi tieteellisten yhteisöjen tai tiedealan ammattiliittojen kautta. Kollegat ja vertaisorganisaatiot tarjoavat tukea ja apua myös painostus- tai häirintätilanteissa. Vaadi johdonmukaisesti tiedeorganisaatioilta tehokkaampia toimia tutkijoiden suojaamiseksi ja toimintatapojen kehittämiseksi. Kysymys on sinun työturvallisuudestasi. Sinulla on oikeus tehdä työtäsi kenenkään häiritsemättä.

Ohjeita tiedeorganisaatioille

Suojele

Työnantajalla on lakisääteinen velvollisuus suojella työntekijöitään. Huolehdi, että organisaatiossasi on toimiva ohjeistus ja tukikäytänteet. Työsuhteisten tutkijoiden ja asiantuntijoiden lisäksi suojelu on ulotettava kaikkiin tutkimusyhteisön jäseniin kuten opiskelijoihin ja vapaisiin tutkijoihin.

Älä jätä yksin

Seuraa työntekijöidesi, tutkijoidesi, rahoitettaviesi tilannetta jatkuvasti. Ongelmatilanteissa tarjoa tukea myös ilman erillistä pyyntöä. Ilmaise tukesi julkisesti, mutta neuvottele ja sovi asiasta kohteen kanssa etukäteen. Huolehdi, että kykenet tarjoamaan myös oikeudellista neuvontaa. Sananvapauden toteutumisen valvonta tarvitsee voimavaroja.

Ole yhteiskunnallinen toimija

Tiedeorganisaation edustajana sinun ja organisaatiosi on kehitettävä valmiuksia tilanteen hallintaan. Organisaatioiden on oltava koko tutkimusyhteisön ja yhteiskunnan edun ajajia, tue lainsäädännön ajantasaistamista ja riittävien viranomaisresurssien turvaamista.

Tutki, kuuntele, kouluta ja valmenna

Sananvapauden puolustaminen edellyttää tietoisuutta uhkien ja tehokaiden vastatoimien luonteesta ja tutkittua, ajantasaista tietoa ilmiöstä. Kuuntele tutkija- ja asiantuntijatehtävissä toimivia itseään pysyäkseen tilanteen tasalla. Nykyiseen viestintäympäristöön kuuluvat korostuneet uhat sananvapaudelle. Tiedeorganisaatioiden henkilökuntaa ja opiskelijoita on valmennettava niiden kohtaamiseen. Tutkijakoulutuksessa sananvapauskoulutuksen ja häirinnältä suojautumisen on sisällyttävä viimeistään jatko-opintoihin.

Verkostoidu ja liity yhteen

Tehokkaat vastatoimet uusien ilmiöiden edessä edellyttävät alan toimijoiden keskinäistä yhteydenpitoa, toiminnan koordinoitua, päällekkäisyyksien karsimista ja keskittämistä. Yhdenkään yksittäisen organisaation voimavarat eivät riitä kokonaistilanteen hallintaan. Liity yhteen muiden kanssa: tavoitteena on valtakunnallinen toimija, joka tarjoaa tukea ja neuvontaa, seuraa tilannetta sekä ohjaa ja kouluttaa kaikkia tutkimusyhteisön jäseniä.

SUOSITUKSESSA KÄYTETYT TERMIT

Häirinnän (häiritsevän palautteen) tarkoitus on aiheuttaa kohteelleen kohtuutonta pahaa mieltä ja ahdistusta. Päämääränä on vaientaa tutkija/asiantuntija tai kyseenalaistaa hänen asiantuntemuksensa henkilökohtaisella tai julkisella asiattomalla arvostelulla, painostuksella ja vihakampanjoilla.

Häiritsevä palaute saattaa sisältää myös uhkailua. Uhkailu voi olla fyysistä tai henkistä (esim. maineen mustamaalaus), ja se voi kohdistua myös läheisiin tai omaisuuteen. Häirintä voi olla myös suoraa fyysistä väkivaltaa.

Tutkijan tai asiantuntijan saamat asiallisesti perustellut eriävät mielipiteet tai tieteelliset kiistat eivät ole häirintää tai häiritsevää palautetta.

Tutkijat ja asiantuntijat ovat henkilöitä, joiden tehtävänä on uuden tiedon tuottaminen tieteen ja tutkimuksen tai muun luotettavan tiedonkeruun menetelmin. Työhön liittyy yleensä tiedon soveltaminen (esimerkiksi tiedoneuvonanto) ja tiedeviestintä yhteiskunnassa.

Vapaa tutkija (apurahatutkija) ei ole työsuhteessa työnantajaan ja jää siten usein työnantajalle lakisääteisesti kuuluvien velvollisuuksien ulkopuolelle esimerkiksi työsuojelukysymyksissä.

Opiskelija on korkeakoululaitoksessa perus- tai jatkotutkintoa suorittava henkilö. Jatko-opiskelija suorittaa tohtoriopintoja ja voi tutkijana olla joko palkkasuhteessa työnantajaan tai toimia vapaana tutkijana (apurahatutkija).

Tiedeviestintä on tutkimusyhteisöjen sisäistä ja ulkoista viestintää ja vuorovaikutusta tutkimuksesta saadusta tiedosta, tutkimustuloksista, tieteellisestä ajatusmaailmasta ja metodeista sekä tieteenalojen teoreettisesta pohjasta.

Tutkimusorganisaatioiksi ymmärretään tässä suosituksessa yliopistot ja korkeakoulut, tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut sekä muut

TUTKIJOIDEN JA ASiantuntijoiden sananvapauden turvaamiseksi

järjestäytyneet tutkimusverkostot, ajatushautomot, kansalaisjärjestöt ja yritykset, jotka tuottavat yhteiskunnassa vaikuttavaa tutkittua tietoa.

Tutkittu tieto on systemaattisesti kerättyä, analysoitua ja kriittisesti arvioitua tietoa, joka perustuu objektiivisiin ja dokumentoituihin menetelmiin ja jota voidaan käyttää luotettavana perustana päätöksen-teossa, tutkimuksessa ja tiedonvälityksessä.

Tutkimusyhteisö tarkoittaa sitä kokonaisuutta, johon kuuluvat em. tutkimusorganisaatiot, niiden rahoittajat, tieteen ja tutkimuksen asian-tuntijaelimet, tieteelliset yhteisöt ja tukiorganisaatiot.

VIITTEET

1. Tekstissä käytännön syystä käytetyt termit, kuten 'tutkimus' ja 'tutkija' on käsitettävä kuvaamaan tutkitun tiedon kenttää laajasti, ks. määritelmät.

2. Call to Action on the Freedom and Safety of Scientists ([UNESCO SHS/REI/IRD/2024/7](#)), "Stressing the interconnection between the promotion of the freedom and safety of scientific researchers and efforts to strengthen scientific culture, public trust and support for sciences throughout society and to use scientific and technological knowledge in decision-making and policies".

3. [The Scholars at Risk's Academic Freedom Monitoring Project](#) aims to identify, assess and track incidents involving one or more of six defined types of conduct which may constitute violations of academic freedom and/or the human rights of members of higher education communities:

- Killings/violence/disappearances
- Wrongful imprisonment/detention
- Wrongful prosecution
- Restrictions on travel or movement
- Retaliatory discharge/loss of position/expulsion from study
- Other significant events.

TUTKIJOIDEN JA ASiantuntijoiden sananvapauden turvaamiseksi

4. Suomen Tiedeakatemiain ihmisoikeuskomitea teki keväällä 2024 yliopistoille kyselyn, joka selvitti, miten suomalaisissa yliopistoissa on varauduttu ennakolta opetus- ja tutkimushäirintään, ja millaisia tukitoimenpiteitä yliopistot tarjoavat tällaisissa tilanteissa henkilökunnalleen. Kyselyn tulokset korostivat erityisesti sitä, kuinka ratkaiseva merkitys selkeillä ohjeilla ja tukiverkostoilla on, jotta tutkijat ja opettajat voivat työskennellä turvallisesti ja vapaasti. Lähde: <https://academies.fi/uutiset/tutkimushairinta-uhka-tutkimuksen-vapaudelle-seminaaritalenne-katsottavissa/>

5. Oikeusministeriö asettaman työryhmän tehtävänä on arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja millaiset ovat muutosten pääasialliset vaikutukset. Työryhmä valmistelee tarvittavat lainsäädäntömuutokset ja laatii mietinnön hallituksen esityksen muotoon. Kansallisen lainsäädännön tulee olla voimassa toukokuussa 2026. Lähde: <https://oikeusministerio.fi/-/tyoryhma-vahvistamaan-julkiseen-keskusteluun-osallistuvien-suojelua>

6. Käytännön ohjeita tarjoavat muun muassa

- Häiritsevä palaute -sivusto (<https://www.hairitsevapalaute.fi/>)
- Tieteentekijät (<https://tieteentekijat.fi/tieteentekijan-arki/ohje-hairinta-ja-kiusaamistilanteessa/>)
- Ohjeita journalisteille tarjoaa Jokes (<https://www.jokes-saatio.fi/journalistin-verkkovihaopas/>)
- Säätiöiden viestintäoppaassa on toimittaja Johanna Vehkoon kirjoittama ohjeistus (<https://saatiotrahastot.fi/wp-content/uploads/2021/11/esimerkkeja-saation-viestinnasta-2021.pdf> > ks. s. 11–14)